

## Nanosyntactic Analysis of Spatial Adpositions in Tati

Zohreh Sadat Naseri<sup>1</sup> 

### Abstract

This article investigates the spatial adpositions in Tati, analytically and descriptively, according to nanosyntax approach. Based on this approach, terminal nodes in the syntactic structure are smaller than a morpheme, i.e. one morpheme can lexicalize several terminal nodes in a syntactic tree. Tati is a postpositional language. Spatial adpositions are divided into two groups, Lexical adpositions are under the node of Axial Part Phrase and functional adpositions are in Path Phrase and Place Phrase. Based on nanosyntax approach, the syntactic structure of adpositions is [Route [ Source[ Goal[ Place[ Ax Part [KP [DP]]. In Tati, “Goal” is not phonologically expressed. So, the motion verb gives [+orientation] feature to the head of “Goal Phrase” and the morpheme which lexicalizes the head of VP, also lexicalizes the head of Goal P. The adposition for “Place”, “Source” and “Route” is -a(da). One of the principles of nanosyntax is superset principle which determines syncretism in morphemes. In Tati, the syncretism pattern is Goal≠Place=Source, which is a rare pattern among the world languages.

**Keywords:** spatial adpositions, Tati language, nanosyntax, syncretism

### Extended Abstract

#### 1. Introduction

The nanosyntax approach was first introduced by Stark (2009). This approach is based on the results of Minimalism in which final nodes in syntactic structures are smaller than a single morpheme. This is why this theory is called "nanosyntax". In syntactic structures, lexicalization is a post-syntactic operation, and a single morpheme can lexicalize several terminal nodes in a tree diagram. One of the functions of this approach is decomposition of prepositions. Prepositions in Persian are divided into two categories according to the existence of “Ezafe”. The first group includes prepositions which are never accompanied by Ezafe. The second group includes prepositions which are accompanied by Ezafe and are divided into two subgroups: prepositions in which the use of Ezafe is optional, and prepositions in which the use of the

---

1. Assistant Professor of Linguistics, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.  
(Corresponding Author: z.naseri@scu.ac.ir)

Ezafe is mandatory. Spatial adpositions are those which indicate “Place” and “Path”.

Among the researches that have studied prepositions in Iranian languages based on anosyntax approach, we can mention Dabir Moghaddam and Naseri (2017) and Moradi et al. (2009). Among the works that have studied prepositions in different languages based on the nanosyntax, we can mention Pantcheva (2006, 2009, and 2011) and Svenonius (2006, 2009, and 2012). Yarshater (1969) and Taheri (2009) are among the works that have studied adpositions in Tati.

In this article, spatial adpositions in Tati are examined based on nanosyntax approach, and two important questions are tried to be answered: “how effective the nanosyntax approach can be in decomposing the prepositional phrase in Tati?”, and “what is the pattern of syncretism in spatial adpositions in this language?”

## **2. Theoretical Framework**

In nanosyntax, lexical prepositions are represented by Axial Part Phrase, and functional prepositions are in the head of Place P and Path P. Path is divided into Goal, Source and Route, which are called “Path expressions”. The head of Path phrase dominates Place phrase and its Source and Goal phrases. The idea of the dominance of Path phrase over Place phrase is derived from languages in which Source and Goal expressions is morphologically contained in a “Place expression”. Also, based on data from Avar and several other languages, now it is known that the “Route expression”, morphologically includes “Source expression”. Therefore, decomposition of the Prepositional phrase is [Route[ Source [Goal[ Place[Axial Part[DP]]]]]]. These structures are universal, that is, in all languages, Source phrase is dominated Goal phrase, even in languages where this is not morphologically clear. The same is true of Route phrase. One of the results of nanosyntax is superset principle, according to which a lexical element can spell out more than one syntactic structure. This indicates the existence of syncretism in morphemes.

## **3. Methodology**

The present research is descriptive-analytical and has been done through documentary and field methods. Regarding the field method, 10 informants living in Takestan in the age group of 30 to 60 years ,with primary to bachelor education, were interviewed.

## **4. Results & Discussion**

In Tati, most spatial expressions are post-positions, so there is only one preposition (tâ "to"). Post-positions are divided into two categories, depending on whether they are lexical or functional, as well as if they get oblique case. Functional prepositions are group 1 prepositions and lexical prepositions are

group 2 prepositions. Place is lexicalized by two post-positions "-a" and "-da". Also, since the oblique case are indicated by "-e" and Place head<sub>1</sub> is represented by -e / -a, it becomes difficult to distinguish between the two, and in fact they become one.

(1) doktor      azire      engâ      de      ve  
 doctor      yesterday      here (Oblique case)      in      was

Examining considerable data from participants, as well as from Tati language sources, it was concluded that Source expression in this language is not lexically represented.

(2) a    mešem    dânešgâh  
 I    go      university

Also, Source expression is lexicalized by two post-positions “-a” and “-da”, which sometimes may be represented as "-e (de)". Therefore, like Place head, one concept is lexicalized by two morphemes. In tree diagrams, there are two Source heads, each lexicalized by one post-position. But the head of Source phrase<sub>1</sub> merges with the symbol of the oblique case and seems not to have a phonetic representation.

(3) ketâb=em      mez-e      sar-a      ogo  
 book=I      table-Ezafe      top-from      took

In the case of the syncretism pattern in this language, both Route and Source heads are lexicalized by two "-a (da)". On the other hand, Source and Place heads are shown with the same post-positions. Even the optional deletion of the "-da" is the same in the Route, Source and Place phrases. Therefore, the pattern of syncretism in Tati is Goal ≠ place = Source = Route.

### 5. Conclusions & Suggestions

Based on nanosyntax approach, the decomposition of Prepositional phrase in this language is [Route[ Source [Goal[ Place[Axial Part [ Kase[DP]]]]]]]. Because the head of Goal phrase has no phonetic representation, the motion verb gives the feature of [+ direction] to Goal head, and the morpheme which lexicalizes the head of VP actually lexicalizes the head of Goal phrase as well. Place, Goal and Source expressions are lexicalized by "-a (da)". Since these concepts are represented by two post-positions, they have two heads, based on the nanosyntax, and the second head, "da", is omitted when the head of Axial Part phrase is absent.

### Select Bibliography

Dabir Moghaddam, M. 2013. *Typology of Iranian Language*. SAMT. [In Persian]

- Dabir Moghaddam, M & Naseri, Z.S. 2018. "On the omission of Place and Goal markers in Persian: Nanosyntax theory". *Comparative Linguistic Research*. 7(14): 1-22. [In Persian]
- Koopman, H. 2000. "Prepositions, Postpositions, Circumposition, and Particles". *The Syntax of Specifiers and Heads*, edited by Hilda Koopman, 204-260. Routledge, London.
- Pantcheva, M. 2006. "Persian Preposition Classes". *Tromsø Working Papers on Language and Linguistics: Nordlyd 33.1. Special issues on Adpositions*. Edited by Peter Svanonius, 1-25. University of Tromsø.
- Pantcheva, M. 2009. "Directional Expressions Cross-linguistically: Nanosyntax and Lexicalization". *Nordlyd 36.1, Special Issue on Nanosyntax*. 7-39. CASTL. University of Tromsø.
- Pantcheva, M. 2011. *Decomposing Path: The Nanosyntax of Directional Expressions*. Ph.D Thesis. University of Tromsø.
- Starke, M. 2009. Nanosyntax: "A short primer to a new approach to language". In *Nordlyd 36.1, Special Issue on Nanosyntax*. 1-6. CASTL. University of Tromsø. Available at [www.ub.uit.no/munin/nordlyd](http://www.ub.uit.no/munin/nordlyd).
- Svenonius, P. 2012. "Structural Decomposition of Spatial Adpositions". *The Meaning of P*. Ruhr University of Bochum.
- Taheri, A. 2009. *A Study of Tati Dialect of Takestan*. Sâl Publicatin. [In Persian]
- Yar-Shater, E. 1969. *A Grammar of Southern Tati Dialect*. Mouton.

**How to cite:**

Naseri, Z.S. 2022. "Nanosyntactic Analysis of Spatial Adpositions in Tati". *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 1(13): 125-146. DOI:10.22124/plid.2022.21602.1590



**Copyright:**

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.





## تحلیل ریزنحوبنیان حروف اضافه فضایی در زبان تاتی

زهرة سادات نصری  

### چکیده

پژوهش حاضر به شیوه تحلیلی-توصیفی به بررسی حروف اضافه فضایی در زبان تاتی براساس رویکرد ریزنحو می‌پردازد. در این رویکرد، گره‌های پایانی در ساخت‌های نحوی کوچک‌تر و ریزتر از یک تکواژ هستند و به عبارتی، چندین پایانه می‌تواند با یک تکواژ در نمودار درختی نمایانده شود. تاتی زبانی پس‌اضافه‌ای است. حروف اضافه فضایی به دو دسته تقسیم می‌شود، حروف اضافه واژگانی با گروه جزءمحوری نمایانده می‌شود و حروف اضافه نقشی در دو هسته مکان و مسیر قرار می‌گیرد. براساس رویکرد ریزنحو، تجزیه گروه حرف اضافه‌ای به صورت [گذر]مبدأ [مقصد] مکان [جزءمحوری] [گروه حالت] [گروه حرف تعریف] انجام می‌گیرد. در این زبان مسیرنمای مقصد در اکثر موارد نمود آوایی ندارد. بر همین اساس، فعل حرکتی مؤلفه [+جهتی] را به هسته مقصد اعطا می‌کند و تکواژی که هسته فعل را واژگانی می‌کند در واقع هسته مقصد را نیز واژگانی می‌کند. مکان‌نما، مسیرنمای مبدأ و گذر با پس‌اضافه (da) -a صورت‌بندی می‌شود. یکی از اصول ریزنحو، اصل فرامجموعه است که بیان‌کننده وجود همتابینی در تکواژهاست. الگوی همتابینی در این زبان به صورت «مقصد ≠ مکان = مبدأ = گذر» و از جمله الگوهایی است که در میان زبان‌های دنیا نادر است.

واژگان کلیدی: حروف اضافه فضایی، زبان تاتی، ریزنحو، همتابینی

## ۱- مقدمه

رویکرد ریزنحو را نخستین بار استارک<sup>۱</sup> (2009) معرفی کرد. این رویکرد برگرفته از نتایج کمینه‌گرایی است که گره‌های پایانی در ساخت‌های نحوی کوچک‌تر و ریزتر از یک تکواژند؛ درواقع، هر پایانه به یک مؤلفه اختصاص می‌یابد (Borer, 2005 & Ramchand, 2008). علت نامگذاری این نظریه باعنوان «ریزنحو» همین موضوع است. واژگانی‌شدگی<sup>۲</sup> ساخت نحوی عملیاتی پس‌نحوی<sup>۳</sup> است و یک تکواژ می‌تواند چندین پایانه را در نمودار درختی واژگانی کند (Pantcheva, 2009). برای مثال، در برخی زبان‌ها یک تکواژ هم مفهوم مبدأ را نشان می‌دهد و هم گذر را. در ریزنحو، واژگانی‌شدگی بر مبنای دو اصل فرامجموعه و بازنمون گروهی<sup>۴</sup> انجام می‌پذیرد. بر طبق اصل فرامجموعه، یک عنصر واژگانی زمانی با یک گره منطبق است که مدخل واژگانی‌اش با سازه‌ای شامل همان گره مشخص شود. بنابراین این انطباق نیازمند آن است که نمودار درختی ذخیره‌شده در یک عنصر واژگانی مشابه یا بزرگ‌تر از گره‌ای باشد که در آن درج شده‌است (Starke, 2009). بازنمون گروهی نیز به عناصر واژگانی اجازه می‌دهد تا گره‌های غیرپایانی را بازنمون کنند (Pantcheva, 2009).

یکی از کاربردهای این رویکرد، تجزیه گروه حرف‌اضافه‌ای است. از دیدگاه دستور زایشی (Jachendoff, 1973 & Chomsky, 1981) حروف‌اضافه مقوله‌ای واژگانی دارای مؤلفه [-V,-N] است. ابنی<sup>۵</sup> (1987) و گریم‌شاو<sup>۶</sup> (2005) از زبان‌شناسانی هستند که برای حروف‌اضافه مقوله نقشی در نظر می‌گیرند. بر طبق پانچوا<sup>۷</sup> (۲۰۰۶)، حروف‌اضافه در زبان فارسی باتوجه به وجود کسره اضافه به دو دسته تقسیم می‌شوند: گروه اول، حروف‌اضافه‌ای که هرگز با کسره اضافه همراه نمی‌شوند، مانند «از»، «به» و «تا»؛ گروه دوم، حروف‌اضافه‌ای که با کسره اضافه همراه می‌شوند. این گروه خود به دو زیرگروه تقسیم می‌شود: الف. حروف‌اضافه‌ای که کاربرد کسره اضافه در آنها اختیاری است، مانند «تو(ی)»، «رو(ی)» و «جلو(ی)»؛ ب. حروف‌اضافه‌ای که کاربرد کسره اضافه در آنها اجباری است، مانند «پشت»، «پایین» و «میان». حروف‌اضافه فضایی، حروف‌اضافه‌ای هستند که نقش مکان‌نما و مسیرنما را ایفا می‌کنند. در بحث حروف‌اضافه فضایی، اولین تمایزی که به نظر می‌آید تمایز بین معنای مکان<sup>۸</sup> و معنای مسیر<sup>۱</sup>

1. Starke
2. lexicalization
3. post-syntactic operation
4. phrasal spell-out
5. S. Abney
6. J. Grimshaw
7. Pantcheva
8. Place

است. این حروف اضافه رابطه پیکربندی<sup>۲</sup> فیزیکی بین پیکر<sup>۳</sup> و زمینه<sup>۴</sup> را مشخص می‌سازند (Svenonius, 2008: 1). در زبان تاتی<sup>(۱)</sup>، حروف اضافه فضایی<sup>۵</sup> بیشتر پس‌اضافه‌ای هستند، به طوری که تنها یک مسیر نما (tâ «تا») به صورت پیش‌اضافه‌ای وجود دارد. پس‌اضافه‌ها، در این زبان، بر حسب اینکه واژگانی هستند یا نقشی، و همچنین حالت غیرفاعلی<sup>۶</sup> می‌پذیرند یا خیر، به دو دسته تقسیم شده‌اند: حروف اضافه‌ای که نقشی هستند، حروف اضافه گروه ۱؛ و حروف اضافه‌ای که واژگانی هستند، حروف اضافه گروه ۲. هسته گروه مکان با تکواژ a-(da) نشان داده می‌شود. حرف اضافه مقصد نما در این زبان نمود آوایی ندارد و حرف اضافه مبدانما با پس‌اضافه a-(da) واژگانی می‌شود.

در این جستار، حروف اضافه فضایی در زبان تاتی بر اساس رویکرد ریزنحو بررسی می‌شود. دو پرسش مهمی که مطرح می‌شود اینکه چه اندازه رویکرد ریزنحو می‌تواند در تجزیه گروه حرف اضافه‌ای در زبان تاتی مؤثر باشد و همچنین الگوی همتابینی<sup>۷</sup> حروف اضافه فضایی در این زبان به چه صورت است. پس از مقدمه، پیشینه مختصری در باب پژوهش‌های مرتبط با حروف اضافه فضایی ارائه می‌گردد. در بخش سوم، چارچوب نظری پژوهش و در بخش چهارم روش پژوهش بیان می‌شود. در بخش پنجم، که تحلیل داده‌هاست، تقسیم‌بندی حروف اضافه فضایی و همچنین تجزیه مسیرنمایی در این زبان بر اساس ریزنحو مطالعه می‌شود. در نهایت، در بخش ششم به نتیجه‌گیری پرداخته می‌شود.

## ۲- پیشینه پژوهش

از پژوهش‌هایی که به بررسی حروف اضافه در زبان‌های ایرانی بر اساس رویکرد ریزنحو پرداخته‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

دبیرمقدم و ناصری (۱۳۹۶ الف) به بررسی هم‌شکلی<sup>(۲)</sup> مسیرنماها در سه زبان فارسی، کردی کرمانشاهی و لری (گویش مینجایی) پرداخته‌اند. نتایج نشان داده که الگوی هم‌شکلی در زبان فارسی به گونه‌ای است که مکان‌نما، مسیرنمای مقصد<sup>۸</sup> و مبدأ<sup>۱</sup> با تکواژهای

1. Path
2. configurational
3. figure
4. ground
5. Spatial adpositions
6. oblique
7. syncretism
8. Goal

جداگانه‌ای صورت‌بندی و مسیرنمای مبدأ و گذر<sup>۲</sup> با تکواژی واحد ظاهر می‌شود. الگوی هم‌شکلی در کردی کرمانشاهی تابع نوع و جایگاه فعل در گروه فعلی است. در مورد افعال واژه‌بست‌پذیر، اگر فعل‌آغازی باشد، الگوی هم‌شکلی به صورت «مکان‌نما = مسیرنمای مقصد ≠ مسیرنمای مبدأ» و اگر فعل‌پایانی باشد، «مکان‌نما = مسیرنمای مقصد = مسیرنمای مبدأ» است. در مورد افعالی که واژه‌بست‌نمی‌پذیرند دو الگوی «مکان‌نما = مسیرنمای مقصد = مسیرنمای مبدأ» و «مکان‌نما = مسیرنمای مبدأ ≠ مسیرنمای مقصد» برقرار است. الگوی هم‌شکلی در لری اگر فعل‌آغازی باشد، به صورت «مکان‌نما = مسیرنمای مقصد ≠ مسیرنمای مبدأ» و اگر فعل‌پایانی باشد، به صورت «مکان‌نما = مسیرنمای مبدأ ≠ مسیرنمای مقصد» است. این الگوها جزء الگوهای نادر در میان زبان‌هاست.

دبیرمقدم و ناصری (۱۳۹۶ب)، به بررسی پدیده حذف مکان‌نما و مسیرنمای مقصد در زبان فارسی براساس رویکرد ریزنحو نیز پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که در زمان حذف مکان‌نما و مسیرنمای مقصد، فعل در واژگانی کردن گره‌های محذوف دخیل است. در مورد مکان‌نمای «در» چنانچه فعل جمله ایستایی باشد، دارای مؤلفه [+ایستایی، +مکانی] است. در زمان حضور مکان‌نما، گره مکان توسط تکواژ «در» که دارای مؤلفه [+مکان] است، واژگانی می‌شود؛ اما در غیاب مکان‌نما، مؤلفه [+مکان] از طریق فعل ایستایی جذب گره مکان می‌شود. برطبق رویکرد ریزنحو، در تجزیه مسیرنمایی، گروه جزءمحوری<sup>۳</sup> در زیر گره مکان و گره مبدأ در بالای گره مقصد قرار می‌گیرد. هسته گروه مقصد (به، بر)، مکان (در، بر)، جزءمحوری و حرف تعریف قابلیت حذف را دارند و هسته گروه مبدأ را که بالاتر از گره مقصد است، نمی‌توان حذف کرد. بنابراین، گره‌های بالاتر از گروه مقصد قابل حذف نیست و تنها گره مقصد و گره‌های پایین‌تر از آن قابلیت حذف دارد.

مرادی و همکاران (۱۳۹۵، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸) در پژوهش‌هایی هم‌راستا به بررسی حروف‌اضافه در کردی سورانی پرداخته‌اند. مرادی و همکاران (۱۳۹۵) نقش نحوی-معنایی و شیوه حرکت پیرااضافه‌های کردی سورانی را در درون گروه حروف‌اضافه حاوی آنها بررسی کردند. نویسندگان ضمن معرفی رویکرد نحو ذره‌بنیاد<sup>(۳)</sup> به بیان انواع حرکت‌ها پرداختند. با بررسی داده‌ها، این نتیجه به دست آمد که نقش نحوی-معنایی (d)a- در læ... (d)a بیانگر حالت مکان و در wæ... (d)a حالت اضافه بیانگر مکان است. æwæ در læ... æwæ بیانگر حالت ازی

1. Source
2. Route
3. Axial Parts



و دارای مؤلفه معنایی/ هسته نحوی مقید و در  $wæ...æwæ$  بیانگر حالت همایی است. همچنین به نظر این نویسندگان، در زبان کردی متمم پیرااضافه به سمت چپ حرکت می‌کند و بین دو جزء پیرااضافه واقع می‌شود و به صورت نامتقارن بر جزء پسین سازه‌فرمانی می‌کند. مرادی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی نحوی- معنایی پیرااضافه‌های کردی سورانی براساس نحو ذره بنیاد پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که پیرااضافه‌ها در این زبان دارای ساخت پایگانی هستند. حرف اضافه  $læ$  به تنهایی مکان‌نما و دارای مؤلفه مکان است و همراه با جزء وابسته  $(d)a$  همین ویژگی را دارد. یکی دیگر از معانی  $læ$  مبدانمایی و دارای مؤلفه‌های مکان، مقصد و مبدأ است. عنصر وابسته  $æwæ$  دارای مؤلفه بست است که در حرف اضافه «تا» نیز دیده می‌شود. بنابراین  $læ...æwæ$  دارای چهار مؤلفه مکانی مکان، مبدأ، مقصد و مسیر است. مرادی و همکاران (۱۳۹۸) با تکیه بر دستاوردهای پانچوا (2011) درباره ساختار نحوی- معنایی حروف اضافه بر پایه نحو ذره‌بنیاد به بررسی چند حرف اضافه ساده در زبان کردی سورانی پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که حرف اضافه  $læ$  در حالتی که مکان‌نماست تنها یک مؤلفه معنایی/ هسته نحوی به نام مکان دارد، ولی در حالتی که مبدانماست حاوی تمام مؤلفه‌های مقصدنمای  $bo$ : (به) به علاوه مؤلفه مبدأ.

از آثاری که به بررسی حروف اضافه در زبان‌های مختلف براساس رویکرد ریزنحو پرداخته‌اند، می‌توان به پانچوا (2006، 2009، 2010، 2011)، اسونونیوس<sup>۱</sup> (2006، 2008، 2009، 2012)، دکانی<sup>۲</sup> (2009)، روی<sup>۳</sup> و اسونونیوس (2009)، رومئو<sup>۴</sup> (2013) و ساویو<sup>۵</sup> (2013) اشاره کرد. در این آثار از ابعاد مختلف موضوع حروف اضافه فضایی و مسیرنماها بررسی و تحلیل شده‌است. برای نمونه، دکانی (2009) پس‌اضافه‌ها را در مجاری براساس رویکرد ریزنحو بررسی و با استفاده از اصول اولیه ریزنحو رفتار متفاوت دو نوع پس‌اضافه را در این زبان توصیف کرده‌است.

اسونونیوس (2009) به این موضوع اشاره دارد که بسیاری از زبان‌ها واژه‌ها یا تکواژهای مکانی خاصی در اختیار دارند، مانند  $front$  «جلو»،  $under$  «زیر» و غیره. غالباً این کلمات به جای حرف اضافه برای بیان مفاهیم فضایی به کار می‌روند. نویسندگان بر پایه تحقیقی از چند زبان به این نتیجه دست یافته که این واژه‌ها یا تکواژها در بسیاری از موارد مقوله‌ای نحوی را برمی‌انگیزانند تا بین اسم بودن و حرف اضافه بودن تمایز ایجاد شود. به عبارت دیگر، این کلمات

1. P. Svenonius  
2. E. Dékány  
3. I. Roy  
4. J. Romeu  
5. C. Savu

گاهی نقش اسمی و گاهی نقش حرف‌اضافه‌ای دارند، یعنی از حالت اسم بودن خارج می‌شوند. در چنین حالتی، اسونونیوس نام جزءمحوری را بر آنها نهاده‌است. نویسنده در این مقاله با ارائه مثال‌هایی از زبان‌های مختلف از جمله انگلیسی، فارسی و کره‌ای ثابت کرده که جزءمحوری‌ها در زمره مقوله اسم به شمار نمی‌آیند، اگرچه برخی ویژگی‌های اسمی را دارند و از اسم نشأت گرفته‌اند. این تحلیل نوعی تحلیل نو-ساختمان‌گرایی<sup>(۴)</sup> است که عناصر واژگانی درون ساختار نحوی-معنایی درج می‌شوند. در واقع، تکواژهای چندمعنا در این فرضیه می‌توانند زیر گره‌هایی با مقوله‌های متفاوت درج شوند و با حفظ محتوای معنایی و واجی رفتار متفاوت نحوی در محیط‌های نحوی متفاوت از خود نشان دهند.

پانچوا (2009) در پژوهش خود، ساختار نحوی سه نوع مسیرنمای اصلی یعنی مبدأ، مقصد و گذر را بررسی کرده‌است. نویسنده معتقد است که برای هر کدام ساختار نحوی متفاوتی باید در نظر گرفت تا بتوان ویژگی ساخت‌واژی آنها را توجیه کرد. وی واژگانی‌شدگی این ساختارها را در چند زبان براساس رویکرد ریزنحو بررسی نموده‌است. نویسنده با ارائه مثال‌هایی از مسیرنمایی مبدأ و گذر در هندی و فارسی به توضیح پدیده همتابینی می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد که همتابینی مسیرنمای گذر و مبدأ در فارسی از نوع ظاهری<sup>۱</sup> و در هندی از نوع واقعی است. وی سپس این پدیده را در زبان‌های دیگر نیز بررسی می‌کند و برای هر زبان الگوی همتابینی ترسیم می‌کند.

پانچوا در مطالعه دیگر خود (2010)، درباره تجزیه هسته مسیر به هسته‌های کوچک‌تر بحث کرده‌است. این نویسنده به تحلیل صرفی-نحوی حروف‌اضافه فضایی در چند زبان دنیا می‌پردازد و ادعان دارد که ساختار نحوی حروف‌اضافه فضایی غنی‌تر از تجزیه مسیرنمایی است که پیش از این انجام می‌گرفت. هسته مسیر می‌تواند به هسته‌های گوناگون تجزیه شود. داده‌های موجود در زبان‌های دنیا حاکی است که هسته مبدأ در درخت نحوی جایگاه بالاتری نسبت به هسته مقصد دارد، یعنی در این زبان‌ها حرف‌اضافه مبدأ یک تکواژ بیشتر از حرف‌اضافه مقصدنما دارد. به‌طور مشابه زبان‌هایی وجود دارند که مسیرنمای گذر به لحاظ صرفی شامل مسیرنمای مبدأ است و نیز مسیرنماهای غیرانتقالی<sup>۲</sup> براساس مسیرنماهای انتقالی<sup>۳</sup> متناظر خود ساخته می‌شوند. بنابراین، سلسله‌مراتب تجزیه مسیرنمایی به‌صورت مکان‌نما > مقصدنما > مبدأنما > گذرنما > {مسیرنمای میزان<sup>۴</sup>، مسیرنمای محدود<sup>۱</sup>}، است

1. spurious/ fake syncretism  
2. non-transitional  
3. transitional  
4. Scale

که مسیرنمای محدود و میزان می‌تواند در بالای هر هسته مسیری قرار بگیرد. به باور پانچوا، با توجه به اصل یکپارچگی<sup>۲</sup> چامسکی<sup>۳</sup> (2001) این ساختار نحوی مسیرنماها جهانی است، یعنی برای مثال ساختار مسیرنمای مبدأ شامل مسیرنمای مقصد است حتی در زبان‌هایی که هیچ رابطه ساختاروازی بین نشانه‌های مبدأ و مقصد وجود ندارد. پانچوا (2010) علاوه بر بررسی نحوی تجزیه مسیرنمایی به بررسی معنی‌شناسی حروف اضافه فضایی نیز پرداخت. در تحلیل نحوی مسیرنمایی، وی باور دارد که تکواژها سازه‌های نحوی با اندازه‌ها و پیکرندی‌های متفاوت را واژگانی می‌کنند و اینکه درج واژگانی تحت نظر «اصل فرامجموعه»<sup>۴</sup> و «اصل جای دیگر»<sup>۵</sup> صورت می‌پذیرد. «اصل جای دیگر» را ابتدا پاول کیپارسکی<sup>۶</sup> در واج‌شناسی مطرح کرد.

رومئو (2013) نیز در پژوهشی به بررسی مسیرنمایی براساس رویکرد ریزنحو پرداخت. وی ابتدا از این موضوع انتقاد کرد که مفهوم مسیر در اثر جکندوف<sup>۷</sup> (1983) مشخص نیست، یعنی اینکه آیا این مفهوم مجموعه‌ای از نقاط است یا جهت و یا هر دو. این نویسنده، با بررسی آرای پیشین، به این نتیجه رسید که مفهوم مسیر در واقع می‌تواند به هر دو مفهوم جهت و مجموعه‌ای از نقاط باشد. در مثال (a) به مفهوم جهتی بودن مسیر و در (b) به مفهوم مجموعه‌ای از نقاط اشاره دارد:

- (a) The box stayed in / on / under / behind the table.  
 (b) The road goes to the beach.

یارشاطر (1962، 1969)، طاهری (۱۳۸۸) و دبیرمقدم (۱۳۹۲) از کسانی هستند که به بررسی حروف اضافه زبان تاتی پرداخته‌اند؛ در این سه اثر، تاتی زبانی پس‌اضافه‌ای عنوان شده است. بر طبق طاهری (۱۳۸۸: ۵۰) هسته گروه‌مکان با تکواژ -de نشان داده می‌شود. یارشاطر (1962: 124-125) مکان‌نما را در این زبان با -a نشان می‌دهد. وی عنوان کرده است که در تمام داده‌هایش از تاتی تاکستانی پس‌اضافه da بعد از پس‌اضافه‌ی -a برای نشان دادن مکان (و نیز مبدأ) آمده است. شاید این گونه به نظر برسد که پس‌اضافه ada- در واقع هسته مکان را واژگانی می‌کند. یارشاطر (1969: 124-125) می‌افزاید da مستقل از -a است و قابلیت حذف را دارد و در واقع نقش نوعی تأکیدکننده را برای -a دارد. چند نمونه از کاربردهای مکان‌نما در نمونه‌های زیر آورده شده است. لازم به ذکر است که تکواژ -e (de) - تکواژگونه (da) -a به حساب می‌آید. نکته

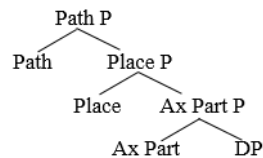
1. Bound
2. Uniformity Principle
2. N. Chomsky
4. Superset Principle
5. Elsewhere Condition
6. P. Kiparsky
6. R. Jackendoff

دیگری که باید یادآور شد این است که چون حالت غیرفاعلی با e- نشان داده می‌شود و مکان‌نما نیز با a- / -e، زمانی که مکان‌نما اضافه می‌شود تشخیص این دو از هم سخت می‌شود و درواقع با هم یکی می‌شوند (Yar-Shater, 1969: 244).

### ۳- چارچوب نظری

یکی از کاربردهای رویکرد ریزنحو، تجزیه گروه حرف‌اضافه‌ای است و ایده آن برگرفته از گروه حرف‌اضافه‌ای لایه‌ای آیانو<sup>۱</sup> (2001) است که حروف‌اضافه را به دو نوع واژگانی و نقشی تقسیم و آنها را به ترتیب به صورت  $P = [-N, -V, -F]$  و  $p = [-N, -V, +F]$  معرفی می‌کند. در ریزنحو، حروف‌اضافه واژگانی با گروه جزءمحوری نمایانده می‌شود و حروف‌اضافه نقشی در دو هسته مکان و مسیر قرار می‌گیرد. هسته مسیر خود به هسته‌های مقصد، مبدأ و گذر تقسیم می‌شود که این هسته‌ها را مسیرنما می‌نامند (Pantcheva, 2011). نمودار (۱) این گروه‌ها را در نمودار درختی نمایش می‌دهد.

(1)



گروه مکان، رابطه مکانی را در بافت‌های مختلف نشان می‌دهد. یکی از راه‌های شناسایی گروه مکان این است که این گروه می‌تواند متمم افعال ایستایی<sup>۲</sup> باشد که مکان را نشان می‌دهند، مانند «ماندن» و «بودن». همچنین زمانی که هیچ حرکتی مدنظر نیست، می‌تواند به‌عنوان افزوده مکانی برای گروه فعلی باشد (Svenonius, 2008: 3):

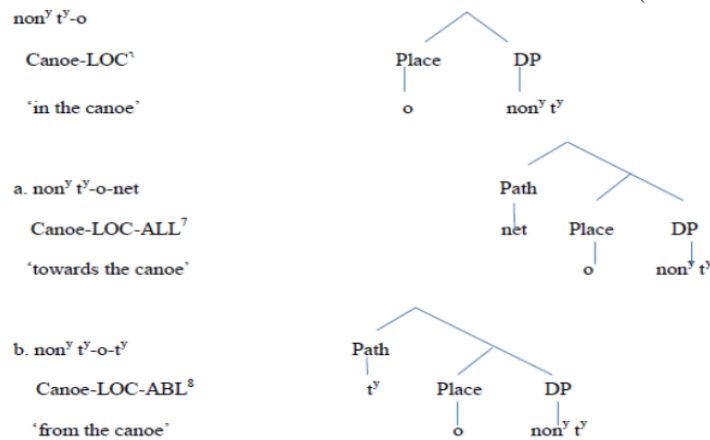
(۲) الف. قایق (در) پشت تپه ماند.

ب. قایق (در) داخل غار قرار داشت.

گروه مسیر و هسته مسیر در نمودار درختی اولین بار در آثار کوپمن<sup>۳</sup> (2000) و ون‌ریمزیدیک<sup>۴</sup> و هایبرگتز<sup>۵</sup> (2002) آورده شده‌است. هسته این گره بر گره مکان تسلط دارد و شامل گروه

- 
1. S. Ayano
  2. stative verbs
  3. H. Koopman
  4. H. van Riemsdijk
  5. R. Huybregts

مقصد و مبدأ است. ایده ساختار تسلط گروه مسیر بر گروه مکان، از زبان‌هایی آورده شده است که حرف اضافه مبدأ یا مقصدنا به لحاظ ساخت‌واژی شامل یک مکان‌ناماست، مانند زبان آراواکان<sup>۱</sup> (زبان رایج پرو) که هسته مبدأ و مقصد، هسته مکان را هم شامل می‌شوند (داده‌ها از Pantcheva, 2009:11):



با مطالعه زبان‌های کچوا<sup>۲</sup>-آراواکان، اینگوش-ناخ<sup>۳</sup>، اوچوماتاکو-اورو-چیپایا<sup>۴</sup>، مانسی-اوگریک<sup>۵</sup> این نتیجه دست می‌آید که مسیرنمای مبدأ به لحاظ ساخت‌واژی شامل مسیرنمای مقصد است (Pantcheva, 2009: 12).

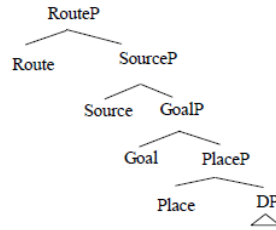
جدول ۱- زبان‌هایی که نشانه مبدأ (ازی)<sup>۶</sup> به لحاظ ساخت‌واژی شامل نشانه مقصد (تابی)<sup>۷</sup> است.

کچوا، آراواکان				اینگوش، ناخ		اوچوماتاکو، اورو-چیپایا		مانسی، اوگریک	
-t	-tá	-ğ	-pi	مکان نما					
-n	-ki	-ga	-man	مسیرنمای مقصد					
-n-əl	-ki-stani	-ga-ra	-man-ta	مسیرنمای مبدأ					

1. Arawakan
2. Quechua
3. Ingush Nakh
4. Uchumataqu Uru-Chipaya
5. Mansi Ugric
6. ablative
7. allative

همچنین براساس داده‌هایی از زبان اوار<sup>۱</sup> و چند زبان دیگر مشخص می‌شود که حرف‌اضافه گذر به لحاظ ساخت‌واژی شامل مسیرنمای مبدأ می‌شود (Pantcheva, 2009). بنابراین در نمودار درختی گره بالایی گروه گذر را به خود اختصاص می‌دهد.

(3)



بدین ترتیب، تجزیه گروه حرف‌اضافه‌ای به صورت [گذر] مبدأ [مقصد] مکان] جزءمحوری [گروه حرف‌تعریف] است. این ساختارها همگانی هستند و برهمن اساس، در تمام زبان‌ها، مسیرنمای مبدأ در گره بالای مسیرنمای مقصد قرار می‌گیرد، حتی در زبان‌هایی که این موضوع به لحاظ ساخت‌واژی روشن نیست. همین امر در مورد مسیرنمای گذر صدق می‌کند (Pantcheva, 2009).

یکی از نتایج ریزنحو، اصل فرامجموعه است که طبق آن، یک عنصر واژگانی می‌تواند بیش از یک ساخت نحوی را بازنمون کند. این موضوع بیان‌کننده وجود همتابینی در تکواژهاست. هر زبانی به طریقی مفهوم مکان، مقصد و مبدأ را بیان می‌کند. پانچوا (2011: 118) برای توضیح این اصل، مثالی از زبان هندی آورده‌است:

*baccaa kaar-ke saamne-see calaa.*

*child car-GEN front-ABL walk.PERF*

(i) 'The child walked via in front of the car.'

(ii) 'The child walked from in front of the car.'

در جمله فوق بین دو خوانش مبدأ و گذر ابهام وجود دارد. طبق نمودار (۳) گره گذر شامل گره مبدأ است. برهمن اساس در هندی، تکواژ *-see* همزمان دو ساختار متفاوت مبدأ و گذر را واژگانی می‌کند. نکته مهم این است که دو ساختار مورد نظر با هم رابطه فرامجموعه- فرامجموعه<sup>۲</sup> دارند، به این معنا که مؤلفه‌های نحوی که ساختار مبدأ را می‌سازند، زیرمجموعه مناسبی برای مؤلفه نحوی در ساختار گذر است (Pantcheva, 2011: 118). اصل زیرمجموعه به

1. Avar  
2. Subset Principle

این موضوع اشاره دارد که یک عنصر واژگانی یک پایانه را در نمودار درختی واژگانی می‌کند، اگر مختصه‌های مشخص‌شده آن عنصر زیرمجموعه مختصه‌های ذکرشده در پایانه باشد. همچنین، طبق استارک (2009) اصل فرامجموعه به این موضوع اشاره دارد که یک عنصر واژگانی با یک گره منطبق است، اگر مدخل واژگانی‌اش با سازه‌ای شامل همان گره مشخص شود. بنابراین این انطباق نیازمند آن است که نمودار درختی ذخیره‌شده در یک عنصر واژگانی مشابه یا بزرگ‌تر از گره‌ای باشد که در آن درج شده‌است.

پانچوا (2010) پنج الگو را برای بیان مفاهیم مکان، مقصد و مبدأ در زبان‌ها معرفی می‌کند و آنها را الگوهای همتابینی می‌نامد.

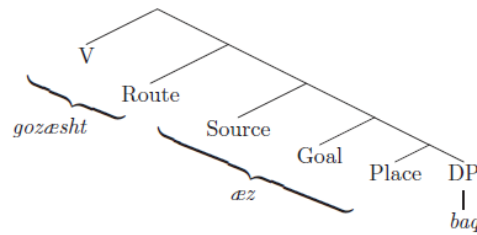
- (۴) الف. مکان = مقصد = مبدأ  
 زبان‌هایی که این سه مفهوم را با یک نشانه بیان می‌کنند. این نشانه می‌تواند حرف اضافه یا وند حالت<sup>۱</sup> باشد.
- ب. مکان ≠ مقصد ≠ مبدأ  
 زبان‌هایی که مکان و مقصد با یک نشانه و مفهوم مبدأ با نشانه‌ای جداگانه نمایانده می‌شود.
- ج. مکان ≠ مقصد ≠ مبدأ  
 زبان‌هایی که برای نشان دادن هر مفهوم، نشانه مجزایی به کار می‌برند.
- د. مکان = مبدأ ≠ مقصد  
 زبان‌هایی که برای نشان دادن مسیر، یک نشانه را به کار می‌برند؛ خواه مفهوم مقصد مدنظر باشد یا مفهوم مبدأ. مفهوم مکان هم با نشانه دیگری نشان داده می‌شود.
- ه. مکان ≠ مقصد = مبدأ  
 زبان‌هایی که مقصد با نشانه‌ای مجزا و مبدأ و مکان با نشانه‌ای واحد بیان می‌شوند.

بیشتر زبان‌ها تمایل دارند از سه الگوی اول پیروی کنند و دو الگوی انتهایی جزء الگوهای نادر در میان زبان‌هاست. از میان ۲۵۸ زبان بررسی‌شده، تنها دو زبان از الگوی (د) و دو زبان از الگوی (ه) تبعیت می‌کنند (Pantcheva, 2010). الگوی همتابینی زبان فارسی و انگلیسی مطابق (ج) است، یعنی مفاهیم مکان، مقصد و مبدأ هر یک با نشانه‌ای جداگانه صورت‌بندی می‌شود. بر همین اساس هیچ همتابینی بین این سه مفهوم در زبان‌های فارسی و انگلیسی وجود ندارد. در مورد هسته گروه مبدأ و گذر که هر دو با حرف‌افزافه «از» واژگانی می‌شود، پانچوا (2009) معتقد است که این همتابینی از نوع ظاهری است به این معنا که حرف‌افزافه «از» در فارسی بین مفهوم مبدأ و گذر ابهام ایجاد نمی‌کند. در واقع «از» هسته گروه مبدأ است و تنها در ترکیب با افعال گذر<sup>۲</sup> (مانند «گذشتن» و «ردشدن»)، معنای گذر از آن استنباط می‌شود. بنابراین می‌توان گفت افعال گذر بخشی از ساخت نحوی گروه حرف‌افزافه‌ای را واژگانی

1. case affix  
 2. Route verbs

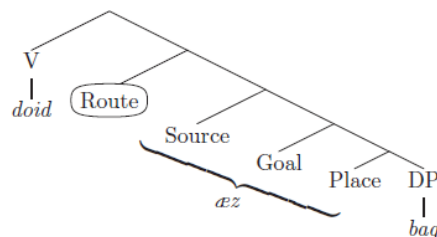
می‌کند. به عبارت دیگر، «گذشتن» و «ردشدن» نه تنها بخش فعلی بلکه هسته گذر را نیز واژگانی می‌کند و حرف‌اضافه «از» در واقع گروه مبدأ، مقصد و مکان را واژگانی می‌کند

(Pantcheva, 2009: 24) (۵)



این تحلیل نشان می‌دهد افعالی که مؤلفه [+گذر] ندارند، نمی‌توانند با حرف‌اضافه «از» مفهوم گذر را نشان دهند. این موضوع در نمودار (۶) درباره فعل «دویدن» نشان داده شده است. از آنجاکه این فعل مؤلفه [+گذر] را در خود ندارد، بنابراین از این نمودار نمی‌توان خوانش گذر داشت.

(ibid) (۶)



#### ۴- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی و به روش اسنادی-میدانی انجام شده است. در جمع‌آوری داده‌ها به روش اسنادی، از یارشاطر (1962، 1969) و طاهری (۱۳۸۸) بهره گرفته شد. در مورد داده‌هایی که به روش میدانی گردآوری شدند، از ۱۰ گویشور بومی، (۶ مرد و ۴ زن) ساکن شهر تاکستان در سنین ۳۰ تا ۶۰ سال با تحصیلات ابتدایی تا کارشناسی، مصاحبه شد. روش مصاحبه به این صورت بود که از گویشوران خواسته شد که جملات مدنظر در پژوهش را به زبان خود بازگو کنند؛ این جملات شامل انواع حرف‌اضافه فضایی در بافت‌های مختلف بود. سپس، نگارنده فایل صوتی گویشوران را آوانگاری و تفسیر کرد.



## ۵- تحلیل داده‌ها

در این بخش ابتدا به توصیف و تقسیم‌بندی حروف‌اضافه فضایی در تاتی پرداخته می‌شود و بعد از آن، ساختار نحوی گروه‌مکان، گروه مقصد و گروه مبدأ بررسی می‌شود. الگوی همتابینی حروف‌اضافه فضایی از دیگر مباحثی است که در این بخش مطالعه می‌شود.

## ۵-۱- تقسیم‌بندی حروف‌اضافه فضایی

در تاتی، حروف‌اضافه فضایی یا حروف‌اضافه‌ای که دلالت بر مکان و مسیر دارد بیشتر پس‌اضافه‌ای است، به طوری که تنها یک مسيرنما (tâ «تا») به صورت پیش‌اضافه‌ای وجود دارد. این حروف‌اضافه در جدول (۲) آورده شده‌است.

جدول ۲- تقسیم‌بندی حروف‌اضافه فضایی در زبان تاتی

حروف‌اضافه گروه ۲	حروف‌اضافه گروه ۱	
	tâ- «تا»	پیش‌اضافه
mon-میان / «تو» taraf- «سمت / سو / طرف» sar- «رو» bar- «بیرون» paron- «جلو» palef- «پهلوی» jir- «زیر» pošt- «پشت» kenâr- «کنار»	-a (da) -xo / «از» -a (da) «در»	پس‌اضافه

طبق جدول (۲)، پس‌اضافه‌ها، در این زبان، برحسب این‌که واژگانی هستند یا نقشی، و همچنین حالت غیرفاعلی<sup>۱</sup> می‌پذیرند یا خیر، به دو دسته تقسیم شده‌اند. لازم به ذکر است که پیش‌اضافه tâ واژگانی نیست و حالت غیرفاعلی نمی‌پذیرد. به‌طور کلی حروف‌اضافه‌ای که نقشی‌اند، حروف‌اضافه گروه ۱ و حروف‌اضافه‌ای که واژگانی‌اند، حروف‌اضافه گروه ۲ شمرده می‌شوند. حروف‌اضافه گروه ۱ حالت غیرفاعلی دریافت نمی‌کنند، ولی حروف‌اضافه گروه ۲ دریافت می‌کنند. بنابراین حروف‌اضافه گروه ۱ دارای مؤلفه [-V, -N,+F] هستند و حروف‌اضافه حقیقی

1. oblique

قلمداد می‌شوند؛ حروف‌اضافه گروه ۲ دارای مؤلفه [-V,+N,-F] هستند و جزء محوری هستند. تکواژ -e به عنوان حالت غیرفاعلی به اسم در گروه حرف تعریف و به جزء محوری‌ها متصل می‌شود. چنانچه اسم یا جزء محوری به واکه ختم شوند، حالت غیرفاعلی نمود آوایی ندارد.

#### ۵-۲- ساختار نحوی گروه مکان، مقصد و مبدأ

همان‌گونه که پیشتر ذکر شد، مکان‌نما در این زبان با -a و da نشان داده می‌شود ( Yar-Shater, 1969: 124-125). همچنین، چون حالت غیرفاعلی با -e نشان داده می‌شود و مکان‌نما نیز با -a / -e، زمانی که مکان‌نما اضافه می‌شود تشخیص این دو از هم سخت می‌شود و در واقع با هم یکی می‌شوند (Yar-Shater, 1969: 244).

- (7) doktor azire engâ de ve (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰) دکتر دیروز اینجا بود  
بود در اینجا (ح غیرفاعلی) دیروز دکتر
- (8) kiye de ke ye (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰) در خانه کیست؟  
است کی در خانه (ح غیرفاعلی)
- (9) bil-e raz-e de bomonde (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰) بیل در باغ ماند  
ماند در در/ح غیرفاعلی -باغ معرفه -بیل
- (10) asb jâde mon-e ra mešo (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰) اسب در جاده حرکت می‌کند  
راه می‌رود در - میان جاده (ح اضافه) (۵) اسب
- (11) a mariz-e sar-a vayeme (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰) من بالای سر مریض بودم  
بودم در/ح غیرفاعلی -سر ح اضافه -مریض من
- (12) a rafeq-a-r-em pošt-a aništım (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰) من پشت سر دوستم نشستم  
نشستم در/ح غیرفاعلی -پشت ض ملکی (ش م) (۶) -واج میانجی -ح اضافه -دوست من
- (13) qazvin-a da kâ ni (Yar-Shater, 1969: 125) در قزوین کار نیست  
نیست کار در در/ح غیرفاعلی -قزوین

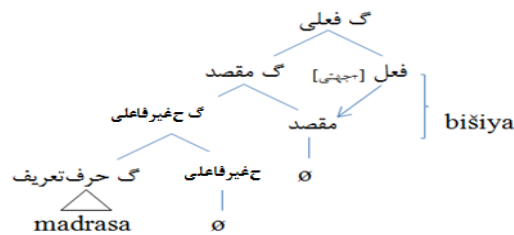
همان‌گونه که در مثال‌های (۷) تا (۱۳) مشهود است، دو پس‌اضافه e, de - مفهومی مکان را در این زبان نشان می‌دهد. بنابراین طبق رویکرد ریزنحو، گروه مکان خود دارای دو هسته e- و de می‌باشد. e- پس از نشانه حالت غیرفاعلی به گروه اسمی اضافه می‌شود و چون هردو به لحاظ آوایی مشابه هم هستند، تنها یک نشانه در صورت آوایی ظاهر می‌شود. در مواردی که گروه اسمی به واکه ختم می‌شود، نشانه e- نمود آوایی ندارد (مثال ۷، ۸ و ۱۰). نکته دیگر اینکه de می‌تواند محذوف باشد (مثال‌های ۱۰، ۱۱ و ۱۲). مشاهدات نشان می‌دهد de زمانی محذوف است که هسته جزء محوری موجود باشد. در مثال ۱۰، mon در مثال ۱۱، sar و در مثال ۱۲، pošt جزء محوری هستند. بر همین اساس، گروه حالت غیرفاعلی بر گروه جزء محوری



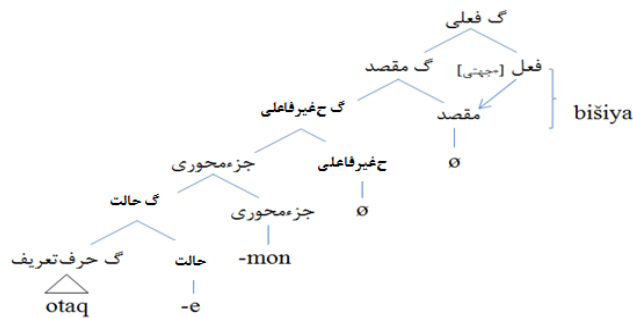
نکته این است که اسم یا جزء محوری‌ای که در گروه مقصد به هسته مقصد نزدیک است، حالت غیرفاعلی را در خود نشان نمی‌دهد. شاید یک علت آن این باشد که اگر واژه‌بست e- که حالت غیرفاعلی را نشان می‌دهد، به اسم یا جزء محوری متصل شود آنگاه مفهوم مسیرنمای مبدأ- که بعداً بحث می‌شود- نیز از آن استنباط می‌شود و جمله ابهام پیدا می‌کند. در این زمینه، مثال (۱۸) را با (۲۱) مقایسه کنید.

در این زبان چون مسیرنمای مقصد نمود آوایی ندارد، فعل حرکتی مؤلفه [+جهتی] را به هسته مقصد اعطا می‌کند و تکواژی که هسته فعل را واژگانی می‌کند در واقع هسته مقصد را نیز واژگانی می‌کند. نمودار جمله (۱۶) و (۱۷) به‌عنوان نمونه در (۱۶') و (۱۷') رسم شده‌است.

(۱۶')



(۱۷')



برطبق طاهری (۱۳۸۸: ۴۹-۵۰) دو پس‌اضافه xo و de در معنای «از» به‌کار می‌رود. یارشاطر (1969: 124) پس‌اضافه‌های xo و a (da) را به معنای «از» عنوان کرده‌است. برطبق داده‌هایی که از گویشوران به دست آمد، مسیرنمای مبدأ در این زبان با دو پس‌اضافه a (da) و واژگانی می‌شود که به صورت e(de) هم به‌کار می‌رود. بنابراین e(de)- تکواژگونه a(da)-

است. با این اوصاف، همانند مکان‌نما با موردی روبه‌رو هستیم که یک مفهوم با دو تکواژ بیان می‌شود. در ترسیم نمودار براساس ریزنحو نیز دو هسته مبدأ داریم که هر یک با یک پس‌اضافه واژگانی می‌شود (Pantcheva, 2011). اما هسته گروه مبدأ<sup>۱</sup> با هسته حالت غیرفاعلی ادغام شده و به نظر می‌رسد تجلی آوایی ندارد.

(20) ketâb-em mez-e sar-a ogo کتاب را از روی میز برداشتم

برداشت از-رو اضافه-میز واژه‌بست‌اش‌م=کتاب

(21) a teron-e de agardast او از تهران برگشت

برگشت از/از غیرفاعلی<sup>(۲)</sup> تهران او (مذکر)

(22) bar-e xo mix-e barâr دربیاور میخ را از در دربیاور (Yar-Shater, 1969: 124)

دربیاور غیرفاعلی-میخ از غیرفاعلی-در

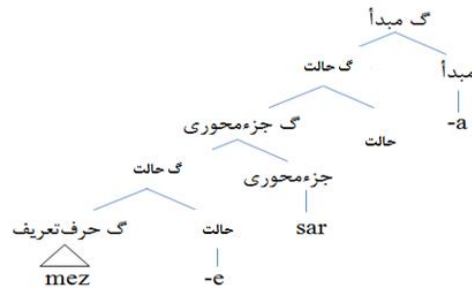
(23) âsbon-e de âteš mevâriye از آسمان آتش می‌بارد (طاهری، ۱۳۸۸: ۵۰)

می‌بارد آتش از/از غیرفاعلی-آسمان

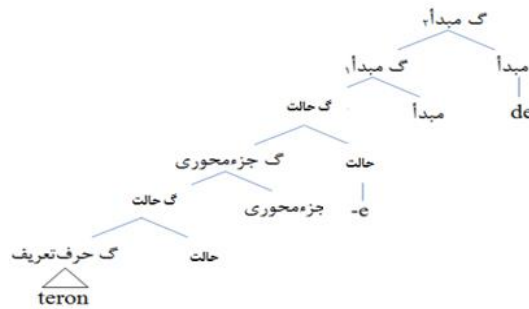
همان‌گونه که در مثال ۲۰ مشهود است، درحالتی که هسته جزءمحوری موجود است (sar هسته گروه جزءمحوری است) پس‌اضافه de برای نشان دادن مبدأ محذوف است. همانند مواردی که برای مکان‌نما ذکر شد، در هنگام رخداد نشانه e- حالت غیرفاعلی و نشانه e- مبدأ‌نما در کنار یکدیگر پس از اسم، ابتدا حالت غیرفاعلی به آن افزوده می‌شود و بعد پس‌اضافه مبدأ‌نما و چون هر دو به لحاظ آوایی مشابه هم هستند، تنها یک نشانه در صورت آوایی ظاهر می‌شود.

نمودار جمله‌های (۲۰) و (۲۱) را به‌عنوان نمونه در (۲۰') و (۲۱') آورده‌ایم.

(۲۰')



(۲۱')



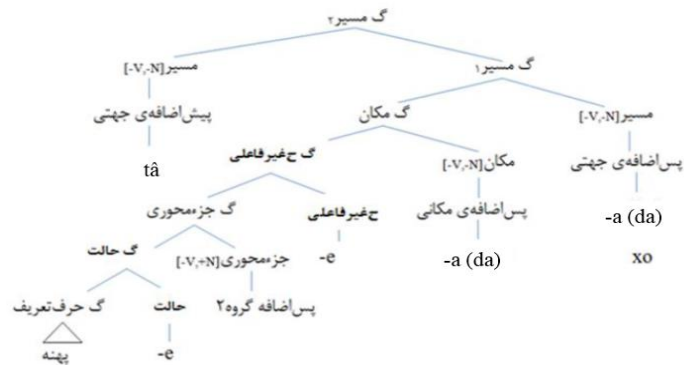
نمودارهای (۲۰') و (۲۱') نشان می‌دهد که طبق پانچوا (2010)، گروه مبدأ بر در این زبان نیز بر گروه حالت و گروه جزء محوری تسلط دارد و گروه مبدأ نیز دارای دو هسته است که هسته مبدأ با de و هسته مبدأ با e- واژگانی می‌شود.

همانند فارسی (Pantcheva, 2006)، مسیرنمای گذر در این زبان با همان پس‌افزافه‌هایی واژگانی می‌شود که در مسیرنمای مبدأ عنوان شد، بنابراین بین مسیرنمای مبدأ و گذر همتابینی وجود دارد. البته نگارنده در مورد پس‌افزافه‌ی XO در معنای مسیرنمای گذر مثالی در گفتار گویشوران یا در منابع نیافته‌است.

- (24) peramardak ĵangal-e mon-e (da) radd-âve شد رد از از-میان حاضفه-جنگل پیرمرد  
 موش از کنار جعبه رد شد (25) moš ĵabi palef-a (da) raddâve  
 رد شد از از-کنار جعبه (حاضفه)<sup>(۸)</sup> موش

با توجه به مواردی که از تجزیه حروف‌افزافه فضایی در تاتی ذکر شد، فرافکنی گسترده حروف‌افزافه گروه ۱ و ۲ در زبان تاتی به صورت (۲۶) است.

(۲۶)



در مورد بررسی الگوی همتایی در این زبان، همان‌گونه که پیش‌تر هم ذکر شد، مسیرنمای مبدأ و گذر با دو پس‌اضافه (da) -a واژگانی می‌شوند. از طرفی مسیرنمای مبدأ و مکان‌نما هم با تکواژی هم‌شکل نشان داده می‌شود. حتی حذف اختیاری پس‌اضافه da- در مسیرنمای مبدأ و گذر و نیز مکان‌نما به یک صورت است. بنابراین الگوی همتایی در تاتی به صورت (۲۷) است.

(۲۷) مقصد ≠ مکان = مبدأ = گذر

برطبق الگوهای مطرح شده در (۴)، این الگو مطابق است با نوع (د) و جزء الگوهای نادر در میان زبان‌هاست که برطبق یافته‌های پانچوا (2010) از ۲۵۸ زبان تنها دو زبان با این الگو یافت شده‌است و زبان تاتی می‌تواند به‌عنوان سومین زبان به این فهرست اضافه شود. همتایی مسیرنمای مبدأ و گذر در این زبان همانند زبان فارسی از نوع ظاهری است، یعنی پس‌اضافه (da) -a هسته مبدأ را واژگانی می‌کند و فعل گذر مؤلفه [+گذر] را به هسته گذر اعطا می‌کند.

#### ۶- نتیجه‌گیری

در این مقاله حروف‌اضافه فضایی را در زبان تاتی براساس رویکرد ریزنحو بررسی کردیم. این نظریه از جمله نظریه‌های نوین در نحو و دنباله‌روی برنامه کمینه‌گرایی است و یکی از کاربردهای این رویکرد، تجزیه گروه حرف‌اضافه‌ای است. حروف‌اضافه واژگانی با گروه جزءمحوری نمایانده می‌شود و حروف‌اضافه نقشی در دو هسته مکان و مسیر قرار می‌گیرد. هسته مسیر خود به هسته‌های مقصد، مبدأ و گذر تقسیم می‌شود که این هسته‌ها را مسیرنما می‌نامند. گروه مسیر بر گروه مکان تسلط سازه‌ای دارد و شامل گروه مقصد و مبدأ است که گروه مبدأ مسلط بر گروه مقصد و گروه مقصد مسلط بر گروه مکان است. گروه گذر نیز بر گروه مبدأ تسلط دارد.

در بخش تجزیه حروف‌اضافه فضایی در تاتی، عنوان شد که این حروف بیشتر پس‌اضافه‌ای هستند، به طوری که تنها یک مسیرنما به صورت پیش‌اضافه‌ای وجود دارد. پس‌اضافه‌ها برحسب اینکه آیا واژگانی هستند یا نقشی، و همچنین آیا حالت غیرفاعلی می‌پذیرند، به دو دسته تقسیم می‌شوند. پیش‌اضافه و نیز پس‌اضافه‌هایی که جزء گروه ۱ هستند، در جایگاه هسته نقشی جای دارند، چون واژگانی نیستند و حالت غیرفاعلی نمی‌پذیرند. دیگر پس‌اضافه‌هایی که در گروه ۲ قرار دارند به دلیل پذیرفتن حالت غیرفاعلی، در جایگاه هسته

واژگانی جای می‌گیرند. در نمودار درختی گروه مسیر در بالای گروه‌مکان جا دارد. تجزیه گروه حرف‌اضافه‌ای براساس ریزنحو به صورت [گذر] مبدأ [مقصد] مکان [جزء‌محوری] گروه [حالت] گروه [تعریف] است. در این زبان چون مسیرنمای مقصد نمود آوایی ندارد، فعل حرکتی مؤلفه [+جهتی] را به هسته مقصد اعطا می‌کند و تکواژی که هسته فعل را واژگانی می‌کند در واقع هسته مقصد را نیز واژگانی می‌کند. مکان‌نما، مسیرنمای مبدأ و گذر با پس‌اضافه a (da) - واژگانی می‌شود. برحسب اینکه این مفاهیم با دو پس‌اضافه نشان داده می‌شود، براساس ریزنحو، دو هسته دارند و هسته دوم یعنی da زمانی که هسته جزء‌محوری حضور دارد، محذوف است. هنگامی که نشانه e- غیرفاعلی و نشانه e- مبدأ‌نما در کنار یکدیگر پس از اسم رخ می‌دهد، ابتدا حالت غیرفاعلی به آن افزوده می‌شود و بعد پس‌اضافه مبدأ‌نما و چون هر دو به لحاظ آوایی مشابه هم هستند، تنها یک نشانه در صورت آوایی ظاهر می‌شود. همان‌گونه که پیش‌تر عنوان شد، یکی از نتایج ریزنحو اصل فرامجموعه است که بر طبق آن، یک عنصر واژگانی می‌تواند بیش از یک ساخت نحوی را بازنمون کند. این موضوع بیان‌کننده وجود همتابینی در تکواژهاست. الگوی همتابینی در این زبان به صورت «مقصد ≠ مکان = مبدأ = گذر» و از جمله الگوهایی است که در میان زبان‌های دنیا نادر است.

#### پی‌نوشت

۱. از میان گویش‌های متعدد زبان تاتی، گویش تاکستانی در این پژوهش بررسی شده است. شهر تاکستان در ۳۵ کیلومتری جنوب غربی قزوین و در محور ترانزیتی قزوین- همدان و قزوین- زنجان واقع است.
۲. این لغت معادل syncretism است که در مقاله حاضر برای همتابینی برگزیده شده است.
۳. در این اثر نحو ذره‌بنیاد برای nanosyntax برگزیده شده است.

#### 4. Neo-constructivist

- معادل فارسی این اصطلاح برگرفته از کتاب تاریخ زبان‌شناسی اثر پیتر سورن، ترجمه علی‌محمد حق‌شناس است.
۵. چون واژه jāde به واکه ختم می‌شود، نشانه حالت اضافه نمود آوایی ندارد.
  ۶. ضمیر ملکی اول شخص مفرد
  ۷. چون e- هم نشانه حالت غیرفاعلی و هم مبدأ‌نماست، به این صورت با / از هم متمایز نشان داده شده است.
  ۸. چون واژه jabi به واکه ختم می‌شود، نشانه حالت اضافه نمود آوایی ندارد.



## منابع

- دبیرمقدم، م. ۱۳۹۲. رده‌شناسی زبان‌های ایرانی. سمت.
- دبیرمقدم، م. و ناصری، ز. ۱۳۹۶الف. «هم‌شکلی مسیرنماها در برخی از زبان‌های ایرانی: رویکردی ریزنحوبنیان». در پژوهش‌های زبان‌شناسی. ۹ (۱): ۵۳-۷۶.
- دبیرمقدم، م. و ناصری، ز. ۱۳۹۶ب. «حذف مکان‌نما و مسیرنمای مقصد در زبان فارسی: رویکردی ریزنحو بنیان». در زبان‌شناسی تطبیقی. ۷ (۱۴): ۱-۲۲.
- طاهری، عباس. ۱۳۸۸. بررسی گویش تاتی تاکستان. نشر سال.
- مرادی، ا، آهنگر، ع. و کریمی‌دوستان، غ. ۱۳۹۵. «حرکت اجزای پیرااضافه‌ها در زبان کردی (گویش سورانی) بر پایه‌ی نحو ذره‌بنیاد». در پژوهش‌های زبانی. ۷ (۲): ۷۷-۹۶.
- مرادی، ا، آهنگر، ع. و کریمی‌دوستان، غ. ۱۳۹۷. «بررسی نحوی-معنایی پیرااضافه‌های زبان کردی (گویش سورانی) بر پایه‌ی نحو ذره‌بنیاد». در زبان‌پژوهی. ۱۰ (۲۶): ۱۰۷-۱۳۸.
- مرادی، ا، آهنگر، ع. و کریمی‌دوستان، غ. ۱۳۹۸. «بررسی نحوی-معنایی چند حرف‌اضافه‌ ساده‌ی زبان کردی (گویش سورانی) بر پایه‌ی نحو ذره‌بنیاد». در پژوهش‌های زبانی. ۱۰ (۱): ۱۴۱-۱۶۰.
- Abney, S. 1987. *The English noun phrase in its sentential aspect*. Doctoral dissertation. Massachusetts Institute of Technology
- Ayano, S. 2001. *The layered internal structure and the external syntax of PP*. PhD thesis. Durham University.
- Borer, H. 2005. *The Normal Course of Events*. Oxford University Press.
- Chomsky, N. 1981. *Lectures on government and binding*. Foris Publication
- Dékány, É. 2009. "The Nanosyntax of Hungarian postpositions". Nordlyd 36.1, *Special Issue on Nanosyntax*. 41-76. CASTL. University of Tromsø.
- Grimshaw, J. 2005. *Words and Structure*. CSLI Publications.
- Jackendoff, R. 1973. "The base rules for prepositional phrases". In *Festschrift for Morris Halle*. Edited by Stephen Anderson and Paul Kiparsky. 345-356. Holt, Rinehart and Winston.
- Koopman, H. 2000. "Prepositions, Postpositions, Circumposition, and Particles". In *The Syntax of Specifiers and Heads*, edited by Hilda Koopman, 204-260. Routledge, London.
- Pantcheva, M. 2006. "Persian Preposition Classes". In *Tromsø Working Papers on Language and Linguistics: Nordlyd 33.1. Special issues on Adpositions*. Edited by Peter Svanonius, 1-25. University of Tromsø.
- Pantcheva, M. 2009. "Directional Expressions Cross-linguistically: Nanosyntax and Lexicalization". Nordlyd 36.1, *Special Issue on Nanosyntax*. 7-39. CASTL. University of Tromsø.
- Pantcheva, M. 2010. "The syntactic structure of Locations, Goals and Sources". In *Linguistics*, 48: 1043-1082.

- Pantcheva, M. 2011. *Decomposing Path: The Nanosyntax of Directional Expressions*. Ph.D Thesis. University of Tromsø.
- Ramchand, G. 2008. *Verb Meaning and the Lexicon: A first phase syntax*. Cambridge University Press.
- van Reimsdijk, H. and Huybregts, R. 2002. "Location and Locality". In *Progress in Grammar: Articles at 20<sup>th</sup> Anniversary of the Comparison of Grammatical Models Group in Tilburg*, edited by Marc van Ostendrop and Elena Anagnostopoulou, 1-23. Meertens Institute, Amsterdam.
- Romeu, J. 2013. "The Nanosyntax of Path". Available at <http://www.academia.edu>.
- Roy, I. and Svenonius, P. 2009. "Complex prepositions". Available at [ling.auf.net/lingbuzz/000850/current.pdf](http://ling.auf.net/lingbuzz/000850/current.pdf)
- Savu, Carmen, F. (2013). *Lexicalizing Romanian Path in Nanosyntax*. Available at <http://www.ling.auf.net/lingbuzz/>.
- Savu, C.F. 2013. "Lexicalizing Romanian Path in Nanosyntax". Available at <http://ling.auf.net/lingbuzz/001806/current.pdf>.
- Starke, M. 2009. "Nanosyntax: A short primer to a new approach to language". In *Nordlyd 36.1, Special Issue on Nanosyntax*. 1-6. CASTL. University of Tromsø. Available at [www.ub.uit.no/munin/nordlyd](http://www.ub.uit.no/munin/nordlyd).
- Svenonius, P. 2006.. "The emergence of Axial Parts". In *Tromsø Working Papers on Language and Linguistics*. Nordlyde 33.1, *special issue on adpositions*. Edited by Peter Svenonius. 49-77. University of Tromsø.
- Svenonius, P. 2008. "Projections of P". In *Syntax and Semantics of Spatial P*. Edited by Anna Asbury, Jakub Dotlačil, Berit Gehrke, and Rick Nouwen, no.120 in *Linguistik Aktuell*, 63-84. John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia.
- Svenonius, P. 2009. *Space Seminar*. Class lecture. CASTL. University of Tromsø.
- Svenonius, P. 2012. "Structural Decomposition of Spatial Adpositions". In *The Meaning of P*. Ruhr University of Bochum.
- Yar-Shater, E. 1962. "The Tati Dialect of Ramand". Available at [https://archive.org/stream/TatiRamand/TheTatiDialectsOfRamand\\_djvu.txt](https://archive.org/stream/TatiRamand/TheTatiDialectsOfRamand_djvu.txt)
- Yar-Shater, E. 1969. *A Grammar of Southern Tati Dialect*. Mouton.

روش استناد به این مقاله:

ناصری، ز. ۱۴۰۱. «تحلیل ریزنحوبنیان حروف‌افزافه فضایی در زبان تاتی»، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱(۱۳): ۱۲۵-۱۴۶.  
DOI:10.22124/plid.2022.21602.1590

**Copyright:**

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

